

УДК 811.82-84:80

**ПРОБЛЕМА ПІДБОРУ ЕКВІВАЛЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
(НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ ТУРЕЦЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ)**

Онщенко Ю. О.

*Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
E-mail: yulan7708@rambler.ru*

Стаття розглядає проблему підбору еквівалентів під час перекладу фразеологічних одиниць різносистемних мов.

Ключові слова: фразеологічне значення, переосмислення, метафоризація, образність перекладу, прийом подвійної актуалізації.

З приводу того, що фразеологія виділяється своїми функціями в мові та мовленні, вона вимагає особливого підходу в процесі перекладу. Не дивлячись на те, що існують спеціальні двомовні і одномовні фразеологічні словники та фразеологія виділена в великих тлумачних словниках, це далеко не завжди може задовольнити перекладача. Перекладач повинен вміти самостійно розбиратися в основних питаннях теорії фразеології, уміти виділяти фразеологічні одиниці, розкривати їх значення і передавати їх експресивно-стилістичні функції в перекладі. Основна складність заключається в тому, що ніякий словник не в змозі передбачити всіх можливостей використання фразеологізму в контексті.

Постановка проблеми. Під час перекладу ФО, які є подібними у різних мовах по внутрішній формі, треба мати на увазі, що вони далеко не завжди ідентичні за значенням і під подібною оболонкою в різних мовах ховається різне значення.

Під переосмисленням розуміються різні за ступенем і характером семантичні зрушення. Під стійкістю на фразеологічному рівні – зв'язаність значення компонентів. Замість поняття «зв'язаність значення» В.Г. Гаком та Я.І.Рецкером був запропонований принцип сполучуваності значень. Під семантичною зв'язаністю слід розуміти взаємозв'язок і взаємодію значень компонентів словосполучення, тобто двосторонній зв'язок і взаємозумовленість значень компонентів, в результаті яких створюється повне переосмислення словосполучення в цілому. Це характерно для категорії фразеологічних зрощень або ідіом за класифікацією академіка В.В.Виноградова, яка є зручною для теорії та практики перекладу [6, 147].

Коли сполучуваність значень відсутня і можна говорити лише про переосмислення одного з компонентів ФО або про цілісність переосмислення всієї ФО, заснованої на метафоризації вільного поєднання слів, то ми маємо справу з фразеологічною єдністю. Ця відмінність між фразеологічними єдностями і фразеологічними зрощеннями має принципове значення при перекладі. Коли зустрічається ФО першої категорії, особливо в газеті або в будь-якому тексті, який не носить відбитка індивідуального стилю автора, метафорична «прозорість», відчутність фразеологіч-

ної єдності зобов'язує перекладача до передачі образності, якщо не ідентичної, то, принаймні, аналогічною образності ФО першотвору. Найчастіше при цьому дотримується жанрова адекватність. фразеологізми суспільно-політичного або соціально-економічного тексту зазвичай переводяться по можливості подібними образними ФО з урахуванням їх вживаності і природності в ТП того ж жанру.

У мові газети та публіцистики спостерігається більш висока дубльованість одних і тих же ФО, що допомагає перевірити вірність узагальнень і висновків, зокрема, відносяться до відмінностей в передачі фразеологічних єдностей і фразеологічних зрощень. Ряд традиційних метафор, що перетворилися у фразеологічні єдності, отримав «узаконені» образні відповідності в ряді мов [2, 306-307].

Під час перекладу необхідно брати до уваги, що загальне і характерне для всіх без винятку фразеологічних єдностей при перекладі – збереження образності в перекладі. Неважливо, відновлена образність вихідного виразу або замінена, переклад фразеологічних єдностей повинен по можливості бути образним. І зрозуміло, ця образність перекладу не повинна відрізнятися оригінальністю, неповторністю – відбитком індивідуального стилю автора.

Як наголошує Я.І. Рецкер, стандартне і традиційне в оригіналі повинно бути передано стандартним і традиційним в перекладі. Інакше кажучи, фразеологію треба передавати фразеологією, особливо, коли перекладаються фразеологічні єдності.

Щодо фразеологічних зрощень, їх переклад здійснюється переважно прийомом цілісного перетворення, оскільки їх образна основа не сприймається навіть носіями мови. Вирішальне значення має наявність у МП відповідного фразеологізму, тобто ФО, що має таке ж значення і приблизно таку ж стилістичну і експресивне забарвлення, як іншомовна ФО.

Не дивлячись на те, що за останні роки вивчення фразеології різних мов значно просунулося вперед і намітилось багато нових точок зору на різні теоретичні аспекти цієї науки, експресивне використання ФЕ все ще не зовсім досліджене. Між тим, ця проблема представляє безперечний інтерес для лексикографії і перекладу.

Можна вважати встановленим, що фразеологія будь-якої мови володіє притаманною їй внутрішньою експресивністю. Це легко перевірити, зіставляючи ФО з еквівалентним їй, звичайно відносно, словом. У високорозвинених мовах переважна більшість ФО мають лексичні еквіваленти. Як правило, ФО завжди буде більш експресивною ніж її словниковий еквівалент. Наприклад: тікати – наживати п'ятами, здивуватися – витріщити очі, розмовляти – плескати язиками, тощо. Кожній образній ФО властива емоційна і / або оціночна якість. Саме ця властива ФО риса викликає труднощі при їх перекладі [5, 87].

На перший погляд, якщо самі по собі фразеологізми експресивні, не повинно виникати питання про їх експресивне використання. Це твердження можна спростувати, якщо спробувати хоча б за допомогою словників знайти фразеологізмам і їх лексичним еквівалентам відповідні пари в інших мовах.

Так в турецькій мові фразеологізму *наживати п'ятами* відповідає зворот *palatar koparmak*, що не є повним еквівалентом, бо у словниках даний вираз дається також як розмовна форма слова *тікати*.

Таким чином, спроби дати еквівалентний, придатний для всіх випадків перекладу ФО в словнику не виправдовують себе. Єдина відповідність може виявитися непридатною і не допомогти у вирішенні перекладацької задачі, коли і в смислово-му, і в експресивно-стилістичному відношенні переклад, наведений у словниковій статті, виявляється невідповідним. У такому разі перекладач повинен шукати інші шляхи перекладу.

Фразеологічні аналоги, як правило, майже без винятку, відрізняються від своїх лексичних відповідностей стилістичною забарвленістю і експресивним зарядом. Природно, що при перекладі дуже важливо враховувати експресивно-стилістичну сторону ФО і передавати її рівноцінними засобами. Насичений фразеологізмами оригінал повинен зберігати фразеологічну насиченість і в перекладі. Однак, не завжди фразеологізм вихідної мови може знайти фразеологічну заміну в перекладі.

Поряд з відсутністю відповідної ФО в мові перекладу може виявитися, що ФО мови перекладу, яка має такий самий смислове зміст не відповідає ФО вихідного мови в стилістичному або експресивному відношенні. Звичайно, в ідеалі слід прагнути до повної рівноцінності вживаних засобів, але на практиці нерідко доводиться жертвувати функціонально-стилістичним відповідністю для збереження експресивного. Вельми істотно, щоб фразеологічні заміни при перекладі відбивали і національний колорит мови оригіналу [3, 211-215].

Таким чином, під час перекладу фрази «Neticede ‘*ne olursan ol yine de gel*’ diye yabancı sermaye çağırdığımız dönemler çok geride kaldı» ми вважаємо доречним використовувати калькування при перекладі ФО ‘*ne olursan ol yine de gel*’, щоб у мові перекладу зберегти колорит вихідної мови: «Як результат, період, коли ми залучали іноземний капітал із словами «**хто б ти не був, приходь знову**», давно минув («**хто б ти не був, приходь знову**» слова суфія Мевляни Джелялледдіна Румі, які означають «будь ти грішник, чи праведник приходь до нашої обителі»).

Іноді при перекладі ФО для збереження її експресивності перекладач вдається до прийому подвійної актуалізації, яка полягає у відновленні значень кожного компонента даної ФО, які як би відновлюють її предметну віднесеність і сприймаються одночасно з існуючим глобальним переосмисленням значенням фразеологізму. Я.І.Рецкер зазначає, що саме таким чином досягається паралельне сприйняття як переносного значення самої ФО, так і прямого значення компонентів або подвійна актуалізація [6, 156].

При передачі подвійної актуалізації фразеологічних зрощень в перекладі доводиться вдаватися до прийому калькування. Але це порушення правил, що полягає в «поелементній» передачі фразеологічного зрощення, виправдовується функцією стилістичного прийому – подвійною актуалізацією фразеологізму.

Цей стилістичний прийом стає можливим, коли сам автор примушує перекладача до дослівної передачі його образів, які він неодноразово оживляє і обіграє в своєму тексті.

Отже, під час перекладу ФО, які є подібними у різних мовах по внутрішній формі, насамперед треба мати на увазі, що ФО далеко не завжди ідентичні за значенням.

Висновки та перспективи. Під час перекладу ФО необхідно брати до уваги, що загальне і характерне для всіх без винятку фразеологічних єдностей при перек-

ладі – збереження образності в перекладі. При перекладі фразеологічних зрощень головним фактором є те, що їх переклад здійснюється переважно прийомом цілісного перетворення, оскільки їх образна основа може не завжди сприйматися навіть носіями мови. Вирішальне значення має наявність у МП відповідного фразеологізму, тобто ФО, що має таке ж значення і приблизно таку ж стилістичну і експресивне забарвлення, як іншомовна ФО.

Для перекладу ФО не завжди можна знайти фразеологічну заміну в перекладі. Поряд з відсутністю відповідної ФО в мові перекладу може виявитися, що ФО мови перекладу, яка має такий самий смислове зміст не відповідає ФО вихідного мови в стилістичному або експресивному відношенні.

Великі труднощі виникають під час підбору еквівалентів для перекладу ФО, що вказують на реалії, які не мають місця в мові перекладу. У такому випадку перекладачі нерідко вдаються до калькування, або описового перекладу.

Література

1. Гнатюк І.С. Явище подвійної актуалізації фразеологізму / Гнатюк І.С. // Мовознавство. – 1981. – №1. – С.75-78
2. Ковалев В.П. Основные индивидуально-авторские приемы экспрессивного использования фразеологизмов / Ковалев В.П. // Вопросы семантики фразеологических единиц. Ч.1 – Новгород, 1971. – С.306-307
3. Коломейцева Е.М., Макеева М.Н. Лексические проблемы перевода с английского языка на русский. Учебное пособие / Е.М. Коломейцева, М.Н. Макеева – Тамбов: Изд-во Тамбовского гос. технич. ун-та, 2004. – 317с.
4. Мисенева В.В. Фразеологические обороты, не имеющие лексических соответствий (семантический, прагматический и культурологический аспекты): Дис...канд. фил. наук: 10.02.02 / Харьковский национальный пед. ун-т им. Г.С.Сковороды. – Х., 2004. – 203с.
5. Перевод и проблемы сопоставительного изучения языков / МГУ им. М.В. Ломоносова; Под ред. В.М. Нечаевой – М. – 1986. -144с.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я.И.Рецкер – 3-е изд., стереотип. – М.: «Р.Валент», 2007. – 244с.

Онищенко Ю. А. // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2013. – Т. 26 (65), № 2. – С. 118–122.

В статье рассматривается проблема подбора эквивалентов при переводе фразеологических единиц разносистемных языков.

Ключевые слова: фразеологическое значение, переосмысление, метафоризация, образность перевода, прием двойной актуализации.

Onischenko Y. A. // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65), No 2. – P. 118–122.

The article considers the problem of equivalents selection in translation of idioms from the language of different language systems. During the translation of phraseological units, which are similar in different languages on the inner form we must remember that they are not always identical in meaning.

During the translation we must remember that the universal and characteristic for all the phraseological unities in translation – save figurativeness in translation. No matter figurativeness restored or replaced the original expression, translation of phraseological unities should if possible be figurative. And of course, the figurative translation should not be original and uniq as a reflection of individual style of the author.

As idiomatic adhesions, their translation is mostly taking a holistic transformation as they shape basis isn't seen even by native speakers. Crucial importance of phraseological units respective phraseologism, ie

phraseological unit, which has the same meaning and about the same stylistic and expressive color as foreign language phraseological unit.

Can be regarded as established that the phraseology of any language has its inherent inner expressiveness. This is easily verified by comparing it with an equivalent word. In highly developed languages the vast majority of phraseological units have lexical equivalents. Usually, phraseological units are more expressive than its dictionary equivalent.

At first glance, if phraseological units themselves are expressive, there should be no questions about their expressive use. This statement can be refuted, if you try using the vocabulary to find corresponding pair (the phraseological unit and its lexical equivalent) in other languages.

So in Turkish language phraseologism *bulge out* corresponding reverse *palamar koparmak*, which are not fully equivalent, because the dictionary this expression is also given as a spoken form of the word escape.

Thus, dictionary is not fit for giving an equivalent, suitable for all occasions of translation of phraseological units. The only correspondence may be unsuitable and doesn't help to solve the translation problems when semantic, and expressive- stylistic terms translation given in a dictionary entry, is inappropriate. In this case, the interpreter must find other ways of translation.

Translating phraseological unit not always a replacement in the idiomatic translation can be find. Along with the lack of appropriate phraseological unit in the target language may be that the phraseological unit of target language which has the same semantic content does not match the phraseological unit of original language in stylistic or expressive terms.

Great difficulties can arise in the selection of translation equivalents for phraseological units which indicate the realities that have no place in the target language. In this case, translators often resort to copying or descriptive translation.

Key words: idiomatic meaning, reconsideration, different interpretation, metaphorization, the figurativeness of translation, the method of double actualization.

Поступила в редакцию 30.08.2013 г.